

انگیزه و یادگیری

در تحکیم اعتقادات دینی جوانان

حسن علی بختیار نصرآبادی

انگیزه و یادگیری در تحکیم اعتقادات دینی جوانان

حسن علی بختیار نصرآبادی

- ناشر: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، شعبه اصفهان
- تهیه: مرکز مطالعات اسلامی
- ویراستار: فریبرز راهدان مفرد
- چاپ: باقری
- چاپ اول: بهمن ۱۳۹۱
- شماره کتاب: ۱۲۰۰ نسخه
- قیمت: ۴۰۰۰ تومان

همه حقوق برای دفتر محفوظ است.
نشانی: اصفهان، خیابان حافظ، پلاک ۱۰۰، راه کرمانی، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم - شعبه اصفهان.
تلفن و دورنگار: ۶۷۶۰۰۰ - ۳۱۱۰۰۰
مراکز پخش: ۱. اصفهان، تلفن: ۲۲۰۲۷۰
۲. قم، تلفن و دورنگار: ۴۲۰۲۶
۳. تهران، تلفن: ۶۶۹۵۱۵۳۴
وب سایت: www.morsalat.com؛ پست الکترونیک: nashr.disf@dtc.ir

مشخصات ظاهری: ۲۷۱ ص:، جدول (بخشی رنگی)، سردار.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۶۹۲۰۰۰
وضعیت فهرست‌نویسی: قیفا
موضوع: تعلیمات دینی - ایران - اصفهان - نمونه پژوهی
موضوع: تعلیمات دینی برای جوانان
شناسه افزوده: حوزه علمیه قم، دفتر تبلیغات اسلامی، شعبه استان اصفهان
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۱ ۸۸۰/۷/۷ BP
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۰۷۶
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۲۸۱۷۸۸۰

فهرست مطالب

۱۳.....	سخنی با خواننده
۱۵.....	پیشگفتار
۱۶.....	مقدمه

فصل اول: اهداف تحقیق

۱۹.....	کلیات تحقیق
۱۹.....	ضرورت تحقیق
۲۰.....	بیان مسأله
۲۷.....	اهداف تحقیق
۲۷.....	الف) اهداف کلی
۲۸.....	ب) اهداف جزئی
.....	روش تحقیق
۲۹.....	تعریف اصطلاحات و مفاهیم اصلی تحقیق

فصل دوم: ادبیات پژوهش

۳۳.....	تربیت دینی
---------	------------

- عوامل مؤثر بر تربیت دینی ۴۱
- اصول تربیت دینی ۴۵
- الف - ماهیت و یا هستی انسان ۴۵
- ب - مطلوبیت و یا بایدهی انسان ۵۱
- نگرش ۵۱
- انگیزش ها: ۵۴
- جایگاه و نقش انگیزش های مختلف در شخصیت انسان رشید: ۵۶
- اصول تربیت یا نگرش های راهنمای عمل ۵۹
- الف - اصول یا نگرش به ماهیت انسان: ۵۹
- ب - اصول یا نگرش به ویژگی های انسان: ۶۳
- نقش باورها و انگیزه ها در شکل بدنه کالبدی دینی ۶۸
- رضایت و انگیزش ۷۸
- انگیزش و عمل ۷۹
- انگیزش و ادراک ۸۱
- برخی از تئوری های موجود در زمینه نگرش ها و رضایت ۸۳
- نظریه های نیازها ۸۳
- نظریه های بهداشت - انگیزش ۸۶
- نظریه های آ. آر. جی یا نظریه های آلدرفر ۹۱
- نظریه های کامروایی نیاز ۹۲
- نظریه های ارزشی لاک ۹۳
- نظریه های انتظار وروم ۹۳
- نظریه های انگیزش پورتر و لاولر ۹۶

نظریه‌ی برابری	۹۸
نظریه‌ی گینزبرگ	۹۸
نظریه‌ی نقش	۹۹
نظریه‌ی نیازهای سه گانه	۱۰۰
نظریه‌ی احترام به مقام انسان	۱۰۱
مبردها و روش‌های یاددهی - یادگیری	۱۰۱
۱. خانواده‌ی اطلاعات پردازشی	۱۰۴
الف) الگوی دریافت مفهوم:	۱۰۴
ب) مدل کوری:	۱۰۵
ج) مدل پیش‌سازمان‌دهنده:	۱۰۵
د) مدل رشد معانی:	۱۰۶
۲. خانواده‌ی فردی	۱۰۶
الف) الگوی تدریس غیرمستقیم	۱۰۷
ب) مدل آگاهی‌یابی:	۱۰۷
ج) مدل دیدار در کلاس درس:	۱۰۸
۳. خانواده‌ی الگوهای اجتماعی	۱۰۸
الف) مدل پژوهش گروهی:	۱۰۹
ب) مدل ایفای نقش:	۱۱۰
ج) مدل کاوشگری به شیوه‌ی حقوقی:	۱۱۰
۴. خانواده‌ی سیستم‌های رفتاری	۱۱۱
الف) مدل آموزش برای رشد مهارت	۱۱۲
ب) مدل جرأت‌آموزی در بیان:	۱۱۳

- ج) الگوهای یادگیری در حد تسلط ۱۱۳
- د) آموختن کنترل خود: ۱۱۴
- اشاره به بعضی از روش‌های یاددهی - یادگیری در قرآن ۱۱۵
۱. روش پاداش ۱۱۵
۲. روش انذار ۱۱۷
۳. روش اعطای پینش ۱۲۰
۴. انانیتیزم و تعقل ۱۲۲
۵. شرایط ساز ۱۲۵
- آموزش و پرورش در مدرسه دینی ۱۲۷
۱. رشد آگاهی اخلاقی نوجوانان و جوانان در جریان تجارب آنان با محیط‌های طبیعی زندگی اجتماعی - فرهنگی ۱۳۷
۲. آگاهی اخلاقی نوجوانان و جوانان بر اساس روش‌های عاطفی طبیعی آنان در جریان مشاهدات و برخورد با واقعه‌ها ۱۳۷
۳. تعامل نوجوانان با والدین و مربیان و سایر برررگ‌ها جهت آشنا شدن نوجوانان با هنجارها و قوانین اجتماعی ۱۳۸
۴. روابط با همسالان، جهت آشنایی بیش‌تر نوجوانان با هنجارهای سلامت و همکاری ۱۳۸
۵. گستردگی و تنوع در تجارب اجتماعی می‌تواند باعث رشد تفکر انتقادی و ۱۳۸
- بشود ۱۳۸
۶. رشد اخلاقی نوجوان در مدرسه نیز تابع همان فرآیندهای اجتماعی و شناختی است که در سایر شرایط ملاحظه می‌شود ۱۳۹

۱۴۱	تربیت دینی و خانواده.....
۱۴۱	خانواده:.....
۱۴۴	شناخت ویژگی‌های نوجوانی.....
۱۴۶	انس با قرآن در تربیت دینی.....
۱۴۸	معلم: تربیت دینی.....
۱۵۰	سطح‌مشی‌های معلم در تربیت دینی.....
۱۵۰	۱. تربیت دینی و مسئولیت‌های حق‌گرایان و بیدار کردن فطرت الهی:.....
۱۵۱	۲. تقویت ارادت و تشخیص حق از باطل:.....
۱۵۲	۳. مقبولیت و اعتبار معلم:.....
۱۵۳	۴. انتخاب رویکرد مناسب در مواجهه با ناهنجاری‌های دینی و پرهیز از افراط و تفریط:.....
۱۵۴	۵. هماهنگی و مشارکت تمام کارکنان مدرسه در تربیت اعتقادی:.....
۱۵۴	۶. پاسخ به پرسش‌ها و شبهه‌ها:.....
۱۵۵	۷. مقاومت‌سازی اعتقادات دانش‌آموزان.....
۱۵۶	محتوای برنامه در تربیت دینی.....
۱۵۷	موضوعات درسی.....
۱۵۹	نیازهای جامعه.....
۱۶۰	نیازهای دانش‌آموز.....
۱۶۰	آموزش فعال در تربیت دینی.....
۱۶۵	دلایل توجه به اقدام پژوهی.....
۱۶۵	الف) جدایی میان پژوهش و عمل تربیتی.....
۱۶۶	ب) معلم به عنوان پژوهنده.....

۱۶۶	ج) توجه به و فرایند یاددهی - یادگیری:
۱۶۷	کارآمدی برنامه در تربیت دینی:
۱۷۳	کارآمدی روش در تربیت دینی:
۱۷۹	۱. اصول اعتقادی:
۱۸۱	۱. احیای فطرت در نظر گرفته شود:
۱۸۱	۳. تزریق محبت خدا امری لازم است:
۱۸۲	۴. ارزش ها در تربیت مذهبی:
۱۸۳	مسایله مشکلات مربوط به تربیت دینی:
۱۸۹	مروری بر پژوهش های پیشین:
۱۸۹	الف) پژوهش انجام شده در خارج از کشور:
۱۹۸	ب) پژوهش های انجام شده داخل کشور:
۲۰۱	مبنای نظری تحقیق:

فصل سوم: روش تحقیق

۲۰۵	مقدمه:
۲۰۵	الف - بررسی کمی:
۲۰۶	جامعه‌ی آماری:
۲۰۷	ابزار اندازه گیری:
۲۰۷	روایی و پایایی ابزار اندازه گیری:
۲۰۹	روش جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل:
۳۰۹	ب - بررسی کیفی:
۳۰۹	نوع تحقیق:

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۲۱۳	۱. یافته‌های کمی
۲۱۴	الف - مؤلفه‌های اعتقادی و فکری
۲۱۶	ب - مؤلفه‌های تجربه و الزام درونی
۲۱۸	ج - مؤلفه‌های عمل
۲۲۱	یافته‌های کیفی: راهبردهای انگیزشی و راهبردهای یاددهی - یادگیری
۲۲۱	یافته‌های توصیفی
۲۲۵	یافته‌های استنباطی
۲۲۵	نتایج تحلیل رگرسی
۲۳۱	ب - تحلیل کیفی

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۲۳۵	مروری اجمالی بر پژوهش
۲۴۱	پیشنهادهای کاربردی
۲۴۳	محدودیت‌های پژوهش
۲۴۸	منابع
۲۴۸	الف) منابع فارسی:
۲۵۰	ب) منابع انگلیسی:
۲۵۹	فهرست اشکال

فهرست جداول ۲۶۰

فهرست نمودارها ۲۶۲

نمایه ۲۶۳

آیات ۲۶۵

روایات ۲۶۷

اسام ۲۶۸

منها ۲۷۱

می‌خندید یا خندانید.

نخستین تجربه‌ی من - که سرآغاز تمدن شکوهمند اسلامی بود - سخن از خواندن داشت و «داوود موزشگر»، که قلم در کار می‌کند، تا آدمی را پیام‌زاند.

وحی، «بیان» بود، و سخن سبزه‌ی معصومان علیهم‌السلام که همانا پاکان و باورمندان امت هستند، «تبین» آن به چشم می‌افتاد که هر چند عصر «بیان» کوتاه بود، اما دوره‌ی «تبین»، که اصالتاً عصر معصومان را در برداشت، به دلالت و امر همانان، تا روزگار ما، و تا روز بازپسین امتداد می‌دهد داشت.

تلاش‌ها و تکاپوهای فکری - فرهنگی دانشگاه‌ها و مراکز علمی از این رهگذر که نشان از علم‌جویی و حقیقت‌طلبی آنان دارد، بسیار اثر پذیرفته است، و از آن رهگذر - که نشانگر امتداد عنصر تبین است -، بسیار متأثر است، - به براین باور، تبین - و به دیگر سخن: پژوهش - در چشم کردن توتیای غم‌ناک است، که از کوی معصومان برخاسته، و در فضای فرهنگی مسلمین، پراکنده شده است.

«مرکز مطالعات اسلامی» وابسته به معاونت پژوهش دفتر تبلیغات اسلامی حوزه‌ی علمیه‌ی قم، شعبه‌ی اصفهان، بر همین اساس همگام با دیگر مراکز

پژوهشی ایران اسلامی، با تعریف مأموریت‌ها و شناخت مخاطبین خود، سلسله‌ای از طرح‌های پژوهشی را به اجرا گذارد؛ تا در غنای بیشتر دانش مایه‌ی مسلمین بکوشد و در این راه پر شکوه سهمی فراچنگ خود آورد. آنچه هم اکنون در قالب این دفتر فراروی خواننده‌ی ارجمند گشوده است کی از ثمرات آن کوشش است؛ و امید تا قبول نظر مردم صاحب نظر شود.

مرکز مطالعات اسلامی

معاونت پژوهش

دفتر تبلیغات اسلامی - شعبه‌ی اصفهان

پیشگفتار

کتاب حاضر یک طرح تحقیقاتی است که در مورد تقیدات مذهبی و ارتباط آن با انگیزه‌های یاددهی، و یادگیری انجام گرفته: محقق در این طرح سعی نمود که میزبان برگذاری انگیزه‌ها و راهبردهای یاددهی را در تقیدات مذهبی جوانان در بنابر تحلیل نشان دهد در فصل اول محقق به کلیات طرح، در فصل دوم به پیشینه پژوهش، مبانی تحقیق پرداخته و در فصل سوم روش کار و در فصل چهارم داده‌ها و روش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و نهایتاً در فصل پنجم خلاصه و نتیجه تحقیق آمده است چکیده طرح به صورت پیش گفتار و در اول کتاب آورده شده که دلیل کلی طرح را می‌رساند در اینجا لازم است از معاونت پژوهش دفتر تبلیغات اسلامی اصفهان به دلیل همکاری، حمایت و هدایت طرح تشکر نمایم و از کمک‌های ارامی سرکار خانم زهره آفاکنیری به دلیل کمک در جمع‌آوری پیشینه و اطلاعات و آشنایی و آمنة بختیار به دلیل کمک در جمع‌آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل داده‌ها تقدیر نمایم بدیهی است که اگر کمک این عزیزان نبود اثر موجود محقق نمی‌یافت.

البته ناگفته نماند که این اثر بابتی اولیه در مسیر تحقیقاتی است که باید برای آن یک پژوهشکده فعال بوجود آید و محققان و مدیران کارآمد در آن

وارد شوند. ضمناً انتقادات و پیشنهادات عزیزان خواننده این اثر می‌تواند به اصلاح روند بعدی تحقیقات در این زمینه کمک نماید.

مقدمه

یکی از مسائلی که ذهن همه‌ی مربیان و اصلاح‌گران جامعه را به خود مشغول کرده، این است که چگونه می‌توان مضامین عالی مذهبی را به نوجوانان انتقال داد؛ نحوی که ایمان در عمق جان آنان ریشه بدواند و تأثیر فرهنگ‌های غیر محدود کننده برسد. با وجود این که تلاش‌های زیادی در این مورد انجام شده، جای تحقیقات منسجم جهت بررسی راهبردهای مناسب انگیزش و آموزش دینی حائز اهمیت است.

با توجه به ضرورت کار و تأله‌ی اصلی تحقیق این بود که تا چه میزان باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری می‌توانند در افزایش رغبت جوانان نسبت به انجام عمل دینی مؤثر باشند. جهت رسیدن به هدف، محقق ابتدا در پی این بود که میزان تقید جوانان را نسبت به احکام دینی مشخص نماید، سپس ارتباط آن را با راهبردهای انگیزشی و یادگیری بسنجد، و نهایتاً، پس از بررسی این ارتباط با زمینه‌یابی یک پرسش کیفی، نظر مربیان را در این مورد جویا شود. لذا با توجه به روش تحقیق کمی و کیفی و استفاده از ابزارهای SPSS ۱۳، با اعتبار و روایی قابل قبول و پایایی در حد ۸۶٪، نمونه‌ای در حد ۳۵۴ نفر از جامعه‌ی دانش‌آموزان دختر و پسر شهرستان، به‌طور تصادفی ساده و در دسترس، انتخاب شدند، و بررسی بر روی آنان انجام گرفت.

بررسی اولیه، با توجه به میزان سواد دینی دختر و پسر، درک و فهم آنان

از مسایل، و میزان علاقه و عمل مذهبی آنان، روی چهار مؤلفه متمرکز شد، که در مؤلفه‌ی اول، یعنی مؤلفه‌ی اعتقادی - فکری، که با درک معارف دینی ارتباط داشت، تمرکز روی شناخت دانش‌آموزان از آموزه‌های مذهبی بود. در مؤلفه‌ی تجربه‌ی درونی، که بیشتر با عواطف و علاقه‌مندی نسبت به مذهب ارتباط داشت، میزان علاقه و عشق فرد نسبت به مسایل مذهبی سنجیده می‌شد، در مؤلفه‌ی الزام درونی، که با مسأله‌ی گزینش و انتخاب و ایمان همراه بود، میزان آمادگی برای انجام عمل مذهب و انتخاب آنان پرسیده می‌شد، و در مؤلفه‌ی التزام که شامل واجبات و ترک محرمات را می‌رساند، وضعیت عمل مذهبی و انجام واجبات سنجیده می‌شد.

در بررسی، میزان ارتباط راهبردها با متغیر انجام احکام، یعنی چهار مؤلفه‌ی اعتقادی، تجربه، الزام درونی و عمل سنجیده شده است. داده‌ها نشان دهنده‌ی این است که وضعیت راهبردهای پرورشی و یادگیری، مشاوره‌ای و الگویی نسبت به راهبردهای دیگر بهتر است. در مؤلفه‌ها نیز مؤلفه‌ی تجربه، الزام درونی و عمل در وضعیت بهتری قرار دارند. به عبارت دیگر، روش‌ها ارتباط بهتری با دو مقوله‌ی بالا، نشان می‌دهد.

در مورد همبستگی بین راهبردها و مؤلفه‌های تدبیر، همبستگی، در کل، مثبت و معنادار است، لیکن میزان همبستگی بین راهبردهای مؤلفه‌ی شناختی و عملی بیشتر است و راهبردهای پرورشی و الگویی نسبت به سایر راهبردها از همبستگی بالاتری برخوردار است. در همبستگی درونی بین روش‌ها و مؤلفه‌ها نیز این همبستگی، صادق و معنادار است.

تحلیل واریانس پیشرفته برای ارتباط بین ابعاد تدبیر و روش‌ها نیز نشان داد که پیش‌بینی مؤلفه‌ها از طریق راهبردها امکان‌پذیر است، لیکن در این رابطه،

راهبردهای الگویی برای مؤلفه‌ی اعتقادی، روش‌ها، تشویق و پردازش در الزام درونی و انجام عمل مذهبی بهتر جواب می‌دهد و سه راهبرد تشویقی، الگویی و پردازشی در الزام عملی مؤثرند؛ اگرچه روش‌های تشویقی تأثیری کمتر از دو مقوله‌ی دیگر دارد.

نتایج تحقیق کیفی نشان داد که عوامل انگیزشی می‌تواند در سه مؤلفه‌ی فردی، الهی و اجتماعی طبقه‌بندی شود که در سنین نوجوانی تمایل به سمت انگیزه‌های اجتماعی بیشتر است؛ اگرچه نوجوانان در انگیزه‌های فردی و الهی نیز کاتر را یادآور شده‌اند که بستگی به شخصیت فردی آنان دارد.

در سه راهبرد یادگیری، راهبردهای خانواده‌ی اجتماعی و رفتاری در درجه‌ی اول و راهبردهای فردی و پردازشی در درجه‌ی دوم، بر تدین مؤثر بوده‌اند.